

Eläköön terva!

Jäsentiedote joulukuu 2017

SISÄLLYS

- 2 Uutisia
- 3 Viikinkiaika herää eloon Roskildessä
- 4 Pohjoismaisen tervaverkoston kuulumisia
- 6 Tervatonttu innosti piirtämään tervanpoltosta

Rekisteröinti maaliin Koneen Säätiön tuella

PÄÄKIRJOITUS

Takaraja kotimaisen mäntytervan Reach-rekisteröinnille umpeutuu ensi toukokuussa. Rekisteröinti pääsi vauhtiin keväällä 2016 Suomen Kulttuurirahaston, Kirkkohallituksen ja Svenska Kulturfondetin merkittävillä avustuksilla.

Meiltä puuttui syksyn lopulla vajaat 10 000 euroa rekisteröinnin kustannusten kattamiseen. Riemastuttava uutinen saatiin 8. joulukuuta, kun Koneen Säätiö ilmoitti, että se on myöntänyt Eläköön terva ry:lle tarvittavan 10 000 euron avustuksen.

Yhdistyksemme on hyvin kiitollinen Koneen Säätiölle tärkeästä tuesta. Se riittää kaikkien tiedossa olevien kustannusten kattamiseen ja kotimaisten valmistajien tervantuotannon pelastamiseen.

Mukana on nyt kolme kaupallista toiminnanharjoittajaa, jotka voivat rekisteröinnin perusteella valmistaa tervaa 1–10 tonnia vuodessa yritystä kohti. Markkinoilla olisi tilaa muutamille uusillekin toimijoille, mutta sellaisia ei toistaiseksi ole löytynyt. Tervan tarvetta on kuitenkin mahdollista täyttää myös alle yhden tonnin vuosituotannon valmistajien tervalla, koska rekisteröintivelvoite ei koske heitä.

Osa Suomen elävää perintöä

Toinen iso asia on, että tervanpoltto tervahaudoissa valittiin marraskuun lopulla Elävän perinnön kansalliseen luetteloon Luonto ja maailman kaikkuus -ryhmässä. Hienoa! Tähän ns. **aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon** oli ehdolla 95 hakemusta, joista nyt julkaistuu maamme ensimmäiseen luetteloon valittiin Museoviraston esityksestä opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä 52 kohdetta.

Luetteloa täydennetään seuraavan kerran vuon-

na 2019. Virallisen aloitteen tervanpolton ottamisesta luetteloon teki Kalliokosken-Ventjoen kyläyhdistys ry, joka on hyvä esimerkki mäntytervan pienvalmistajasta. Eläköön terva ry tuki esitystä Museovirastolle. Luettelon virallinen julkistamistilaisuus oli 13. joulukuuta Kansallismuseossa.

Toiminta jatkuu

Tervantäyteistä syksyä täydentää pohjoismaisen tervaverkoston tapaaminen Suomessa 23.–24. lokakuuta. Tapaamisen teemana oli terva ja tervanpoltto Suomessa, ja osallistujina noin 30 tervanaktiivia ja avainhenkilöä Ruotsista, Norjasta ja Suomesta. Vierailukohteina olivat Oriveden kello-tapuli, Keuruun vanha kirkko ja Topi Hakkaraisen Hautaterva-yritys Saarijärvellä. Nyt toisen kerran järjestetty tapaaminen oli erittäin onnistunut ja keskustelu vilkasta. Aiheesta kerrotaan tarkemmin Ilkka Pollarin kirjoituksessa. Erityiskiitos kirkkohallituksen yliarkkitehdille Antti Pihkalalle tilaisuuden käytännön järjestelyistä.

Tervanpelastushanke käynnistyi kolmisen vuotta sitten *Helsingin Sanomien* yleisönosastokirjoituksesta, jonka allekirjoittajat olivat Kirkkohallituksesta, Museovirastosta ja Kemianteollisuus ry:stä. Seuraavana syksynä perustetun Eläköön terva ry:n ensisijainen tavoite on nyt toteutumas- sa. Jos ja kun haluamme edelleen yhdistyksenä jatkaa toimintaamme suomalaisen tervan hyväksi, meidän on löydettävä lisää rahoitusta.

Sitä ennen on hyvä hetki rauhoittua ja iloita vuoden saavutuksista. Toivotan Hyvää Joulua kaikille tervan ystäville!

Juha Pyötsiä

puheenjohtaja, Eläköön terva ry

Ohjeistus paanukaton tervaukseen valmistui

Paanukaton tervaukseen on saatu odotettu ohjeistus. Ohjeen kokosivat viime vaiheessa intendentti **Anu Laurila** ja rakennuskonservaatordi **Jani Puhakka** Museovirastosta sekä yliarkkitehti **Antti Pihkala** Kirkkohallituksesta.

Sekä tervaustyön tekijöitä että työn tilaajia auttava ohjeistus julkaistiin kesäkuussa Kirkkohallituksen **yleiskirjeenä 11/2017**. Kuvitettu ohje sopii myös tee se itse -tervaajien apuvälineeksi. ■

Gallen-Kallelan museona toimivan Tarvaspään kattoa tervattiin Espoossa kesällä 2016.

Sadan vuoden satoa

EU-direktiivit määrittelevät kemiaaleja, mutta kuuluvatko perinnetuotteetkin siihen? Miksi Museovirasto puuttuu tervan rekisteröintiin?

Kaikki tietävät Museoviraston nimeltä, mutta harvempi tuntee sen toimintaa. **Sadan vuoden satoa** -sivusto esittelee muun muassa arkeologisten löytöjen huippuja, rakennussuojelun onnistumisia ja kipeitä menetyksiä, restauroinnin edistysaskelia sekä vedenalaista kulttuuriperintöä.

Elisa Heikkilän kirjoituksen tervan EU-seikkailuista voi lukea **täältä**. ■

Gallen-Kallelan museo

Viikinkiaika herää eloon Roskildessä

Moni tuntee Roskilden kaupungin nimeä kantavasta kesäisestä musiikkifestivaalista. Kaupunki on loistava kohde myös historiasta ja viikinkiajasta kiinnostuneille.

Jo ennen vuotta 1000 perustettu Roskilde on yksi Tanskan vanhimmista kaupungeista. Kaupungin merkittävimpiin nähtävyyksiin kuuluu **Roskilden tuomiokirkko**, yksi Unescon maailmanperintökohteista.

Roskilden upean vuonon rannalla sijaitsee vuonna 1969 avattu **Viikinkilaivamuseo**, jonka suojissa on aitoja, 1960-luvulla löydettyjä viikinkilaivoja. Ne on ammoisina aikoina upotettu kivillä täytettyinä vuonon pohjalle estämään vihollisalusten pääsyä Roskilden satamaan.

Museossa pääsee ihailemaan muun muassa maailman pisintä viikinkiläivää, 36-metristä taistelualusta, jonka tanskalaiset arkeologit kaivoivat 20 vuotta sitten esiin vuonon pohjasta. Alueella esitellään alusten valmistusta opastaulujen, työpajojen ja pienoismallien avulla.

Jo viikinkiajalla veneentekijät tiesivät tervan suojaavan tehokkaasti aluksia. Puutervalla käsitellyt veneet palvelivat käyttäjiään tyypillisesti yli sadan vuoden ajan. ■

Leena Laitinen

Kuvat Markku Joutsen

Yksityiskohta opastaulusta kertoo hautatervan valmistuksesta.

Museoalueelta löytyy mm. vanhojen viikinkialusten replikoita eli kopioita, vanhanaikaisia kalaverkkoja ja monenlaista viikinkiajan rekvisiittaa.

Työpajoissa pääsee seuraamaan seppien ja veneenveistäjien työtä ja kokeilemaan itsekkin työntekoa muinaisilla keinoilla.

Pohjoismaisen tervaverkoston kuulumisia

On hienoa, että tervan tulevaisuudesta huolehditaan muuallakin kuin Suomessa. Yhdistyksemme toimii aktiivisesti myös vuosi sitten perustetussa pohjoismaisessa yhteistyöverkostossa. Ruotsissa ja Norjassa kirkko ja museovirastot ovat verkoston päätoimijoita, aivan kuten meilläkin. Yhteistyön mahdollistaa Nordic Culture Pointin monivuotinen rahoitus.

Yhteistyöryhmä on tänä vuonna koontunut kahdesti. Kesäkuussa vierailimme gotlantilaisella tervahaudalla, ja lokakuussa tehtiin tervaretki Hämeeseen ja Keski-Suomeen. Retkelle osallistui 30 tervan ystävää tai asiantuntijaa Suomesta, Norjasta ja Ruotsista, ja näiden kahden päivän kokohohdat kuvaillaan tässä artikkelissa. Verkostoa johtaa **Christina Persson** Ruotsin Hantverkslaboratorietista, ja Suomen retken pääjärjestäjä oli Kirkkohallituksen pääarkkitehti **Antti Pihkala**.

Oriveden kirkon kellotapuli

Sipulihuippuinen, paanukatettu vuonna 1781 rakennettu kellotapuli säilyi

ehjänä Oriveden kirkon vuonna 1958 tuhonneesta tulipalosta. Vuoden 2004 restauroinnin suunnitellut ja työtä johtanut **Antti Pihkala** esitteli kohteen perin pohjin. Paanujen valmistuksesta, kattamisesta ja tervauksesta vastannut **Tom Nylund** (*Nykarleby Spåntak – Uudenkaarlepyyn paanukatto*) säästi Anttia kertomalla työn yksityiskohdista. Antti toi retkeläisten tietoon myös Kirkkohallituksen laatiman paanukaton tervausohjeen.

Tapulin sisällä kiipeiltiin muhkeiden hirsipylväiden seassa päätähuimaaviin korkeuksiin, vertailemaan ikivanhoja ja uudempia mäntypaanuja. Vain vaikein onnistuimme välttämään kiusauksen kumauttaa muhkeaa kirkonkelloa.

Keuruun vanha kirkko

Useita kirkkoja Suomessa ja Ruotsissa kattanut **Julius Kotivuori** esitteli Keuruun upean vanhan kirkon. Kirkon on vuonna 1759 rakentanut yksi kuu-luisimmista kirkonrakentajistamme, **Antti Hakola**. Kirkon katto on erityisen kaunis – erilaisilla paanuilla ja

ladonnalla on aikaansaatu kaunis 'salmiakkikuviointi'. Katot on Juliuksen johdolla uusittu kokonaan vuonna 1980, ja niistä pidetään huolta tietysti kotimaisella hautatervalla.

Kirkon pihalla ihmeteltiin myös uskomattoman pitkää, 21-metristä kirkkovenettä. Aikanaan se oli Keurusselän nopein menopeli, kerrotaan. Lisäksi bussiin noustessa joku naapurimaiden vieraista ihmetteli pitkiä rivejä samantaisia kiviä, jollaisia hän oli havainnut niin Oriveden kuin Keuruunkin hautausmailla. Ei ollut helppoa saada häntä ymmärtämään, että näillä pienilläkin paikkakunnilla on menetetty sankarivainajina valtavasti nuoria miehiä.

Keuruun vanha kirkko on vaikuttava vierailukohde, lämmittämättömänä tosin avoinna ja toiminnassa vain ke-säisin.

Hautaterva, Saarijärvi

Toisen retkipäivän vierailukohde oli **Hautaterva**, Pohjoismaiden suurin tervan valmistaja. **Topi Hakkarainen** esitteli isänsä kehittelemää laitteistoa,

>>>

Ilkka Pollari

Pohjolan tervaväkeä Keuruun vanhalla kirkolla.

joka on ollut toiminnassa vuodesta 1982. Hautatervan 'puoliteollinen' valmistusprosessi poikkeaa jonkin verran perinteisestä tervahaudasta: Tervakset ladotaan ja katetaan kaltevapohjaiseen betonibunkkeriin, jossa palovyöhyke etenee kohti matalammassa päässä sijaitsevaa poistoputkea. Miilua tiivistetään polton aikana moottoroidulla jyrällä.

Vajaan viikon kestävä poltto oli hyvässä vauhdissa – pienessä lumisateessa oli mukavaa lämmitellä tervan tuoksussa, haudan hohteessa. Tervaa syntyy yhdessä poltossa noin 1 000 litraa, ja sen koostumus säädetään ja tasoitetaan kaksivaiheisella lämmitysprosessilla. Työläin vaihe tervan valmistuksessa on kannoista revittyjen tervasten laominen bunkkeriin. Tervasten tulee olla sopivan kokoisia ja muotoisia, ja ne tulee latoa tiiviisti ja samansuuntaisina, mikä optimoi tervan irtoamisen ja virtaamisen.

Myös **Topi Heikkinen** Lentiiran Terwa Ky:stä esitteli tervatuotantoon. Vaikka Topin ansiolistalla onkin maailman suurin tervahauta (vuonna 2000 tuotettiin yhdessä haudassa lähes 40 000 litraa tervaa), ei Kuhmon Lentiirassa suinkaan joka vuosi polteta. Hänen päätuotteensa ovat jalostetut tervatuotteet, esimerkiksi tervasnap-sien aromiaineet ja sääskiöljyt.

Topi Heikkisen lisäksi kokemuksiin ja tietoaan jakoivat sotkamolainen tervantuottaja **Ari Westersund** sekä Kainuun tervakulttuurin pitkäaikainen puolustaja **Esa Heikkinen** Pro Agriasta. Kainuun puolessa oltiin huolissaan sopivan raaka-aineen saatavuudesta.

Juha Pyötsiä

Palovyöhyke etenee Hautatervan haudassa.

Paluumatkalla yhdistyksemme puheenjohtaja **Juha Pyötsiä** kertoi mäntytervan kemikaalirekisteröintiprosessin tilanteesta. Työ on valtaosaltaan valmis ja keräämämme rahoitus näyttäisi riittävän rekisteröinnin loppuunsaattamiseen. Etenkin ruotsalaiset vieramme tuntuvat olevan entistä kiinnostuneempia tekemästämme työstä, koska Euroopassa käynnissä olevasta laajemmasta 'puutervan' rekisteröintiprosessista ei kenelläkään tunnu olevan tilannetietoa.

Pohjoismaiden yhteenlaskettu tervan käyttö on satoja tonneja vuodessa, josta suuri osa katetaan tällä hetkellä lähinnä Kiinasta tuodulla tervalla. Tervan

maahantuojat tulevat tarvitsemaan tuotteilleen kemikaalirekisteröinnin siinä missä tuottajatkin silloin, kun maahantuojakohtainen määrä ylittää yhden tonnin vuodessa.

Pohjoismainen yhteistyö tuo mukavaa laajuutta ja syvyyttä tervakulttuurimme (...tosin nopeasti puhuttua maalaisnorjaa on yhtä helppoa ymmärtää kuin kiinan luoteismurteita...). Norjasta ja Ruotsista löytyy paljon asiantuntemusta ja kokemusta – ja ennen kaikkea halua varmistaa tervan käytön jatkuvuutta ja kehittää sitä edelleen. ■

Ilkka Pollari

Juha Pyötsiä

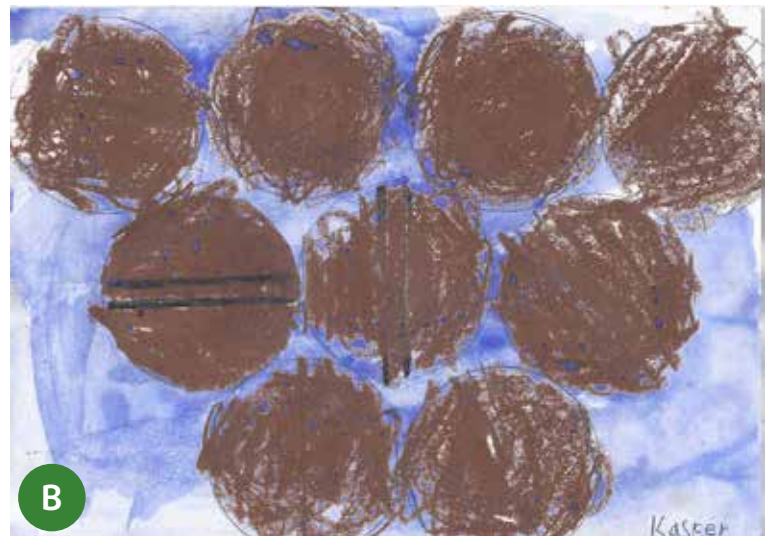
Tervatonttu innosti piirtämään tervanpoltosta

Tervatonttu Toivo järjesti syksyllä tervanpolttoaiheisen piirustuskilpailun alakouluikäisille lapsille. Kisaan tuli yli 400 piirustusta eri puolilta Suomea. Kuvissa oli tervakulttuuria käsitelty hyvin monesta eri näkökulmasta, lähtien puiden koloamisesta tarvahautaa varten ja päätyen erilaisiin tervatuotteisiin.

Kisan tuomaristossa olivat puheenjohtaja **Kaisu Mikkola**, taiteilija **Veikko Törmänen**, historioitsija kamarineuvos **Markus H. Korhonen** ja hautamestari **Mikko Erkinaro**.

Tuomaristo kiinnitti huomiota siihen, että monesta kuvasta näki tervanpolttoon perehdytyn hyvin. Tervahaudan rakenne oli kunnossa, halssi paikoillaan. Kynä ja valutusjärjestelmä olivatkin monessa kuvassa pääosassa. Tervanpoltto oli hienosti sisäistetty. Kuitenkin tervaa aiheena oli käsitelty persoonallisella tavalla.

Monessa kuvassa oli jokin juju tai ilkkurisuutta, joka toi hymyn tuomareiden huulille. Ilmaisussa oli vapautta. Mukana seikkailevat pokemonit, kännykät ja krokotiilit osoittivat, että aihetta oli käsitelty luovasti, eikä liian tosikkona. ■

Sarjojen voittajat ovat:

A

1–2 lk sarja
Noa Virtanen 7 v, Oulu
Tervatynnyreitä

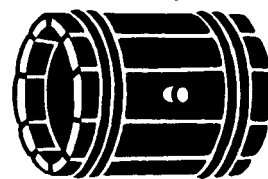
B

3–4 lk sarja
Kasper Mustonen, Kajaani
Tervatynnyrit

C

5–6 lk sarja
Viivi Song 12 v, Helsinki
Piirustus esittää juuri poltettua tervaa, joka valuu putkea pitkin ämpäriin.

Pelastetaan terva – Rädda tjärnan

Eläköön terva ry:n yhteisöjäsenet joulukuussa 2017

- AARRE – Lehti metsästä
- Conralex Oy
- Hautaterva
- Kanta-Hämeen Aluetaksi Oy
- Kemia-lehti
- Frantsilan Luomuyrittäjä
- Lentiiran lomakylä
- Linnunmaa Oy
- Rakennuskemia Oy
- Restaurointi ja kunnostus Joutsenkaari
- Sateenkaari Perinnetaito Oy
- Skoude
- Suomalaisten Kemistien Seura
- Uulatuote Oy
- Viikinkiajan laiva ry
- Väriteollisuusyhdistys ry

Tervetuloa jäseneksi!

Eläköön terva ry:n jäseneksi voi liittyä osoitteessa www.pelastetaanterva.fi > Yhdistys.

Jäsenmaksut 2018: yksityishenkilöt 20 euroa, yhteisöjäsenet 200 euroa.

Julkaisija

Eläköön terva ry
Puheenjohtaja Juha Pyötsiä
Sihteeri Timo-Pekka Aaltonen
timo-pekka.aaltonen@apukyna.fi
www.pelastetaanterva.fi

Taitto

Päivi Kaikkonen
K-Systems Contacts Oy
myynti@k-systems.fi